

پیشگیری از خشونت خانگی علیه زنان و مقابل با آن از دیدگاه اسلامی

سمیه براتی^۱

چکیده

خشونت و تندروری در دنیای امروز علیه زنان در اجتماع به ویژه در محیط خانواده، علاوه بر جنبه های حقوقی و اخلاقی، عواقب جسمی، روانی و اجتماعی به پدیده های شایع و پردامنه تبدیل شده است نه تنها سلامت زنان بلکه خانواده و جامعه را به خطر اندازد خشونت علیه زنان سابقه طولانی دارد و علل و عواملی بسیار در بروز آن دخیل است. اسلام از حقوق زنان بسیار دفاع کرده است و آیات قرآن و روایات معصومین (علیه السلام) سرشار از دستوراتی است که به مردان امر می کند در برابر همسران خود نهایت مهر، عاطفه و لطافت را داشته باشند به دلیل این که نقش محوری زن در آرام بخشی به اعضای خانواده و تاثیرات آن بر نظام خانواده اهمیت فراوانی دارد. اسلام در مورد خشونت خانگی علیه زنان راهکارهای مبارزه با آن را بیان می کند: گسترش بهداشت روانی و معنوی افراد، آموزش های دینی و اخلاقی و آموزش شیوه های مقابله با استرس در زندگی از روش های پیشگیرانه اسلام است و از راهکارهای درمانی اسلام برای مقابله با خشونت خانگی علیه زنان این موارد را بیان می کند: اصلاح نگرش درباره مسئولیت های خانگی زن، اصلاح رفتار در برخورد مقابل همسر، اصلاح نگرش نسبت به کتک زدن زن است.

کلیدواژه: خشونت خانگی علیه زنان، نظام خانواده، اسلام، زنان

مقدمه

پدیده خشونت علیه زنان، پدیده نوظهوری نیست و ریشه طولانی دارد. این نوع از خشونت به آسیب فراگیر تبدیل شده و «شایعترین نقض حقوق بشر زنان است» در تمدن های یونان و روم باستان با زنان به مشابه اشیا و اشخاص رفتار می کردند و مرد قانون حق داشت همسرش را به دلایل واهی کتک بزند و همچنین در فرهنگ های منحطی همچون فرهنگ جاهیت در جزیره العرب زنان به طور کامل تحت تسلط اراده و تمایلات مردان و مقهور آنان بودند در پاریس از قبایل، را زنده به گور می کردند. خانواده واحد اجتماعی و کوچک اما اثرگذار و توانمند است، خانواده باید مکان آرامش باشد پس باید روابط اعضای خانواده با یکدیگر بدون می باشند که تداعی کننده امنیت، رضایت و سلامت در این مورد نقش زن به عنوان بانوی خانه در آرام بخشی به اعضای خانواده نقش پررنگ حساس غیرقابل انکاری دارد و این وقتی با اهمیت است که زن در خانه احساس امنیت و آرامش کند. خانواده را باید آیینی تمامی جامعه نامید، که از روابط اجتماعی تاثیر می پذیرند اگر روح حاکم بر جامعه مبتنی بر ظلم و نابرابری شود خانواده نیز از آن تاثیر می گیرد که متأسفانه خشونت خانگی واقعیت تلخی است که اغلب زنان را تجربه کردند و همواره در طول تاریخ وجود داشته است و سبب کاهش احساس امنیت زنان شده است؛ متأسفانه در قرن بیست و یکم با وجود پیشرفت های چشمگیر انسان در حوزه مختلف خشونت در بسیاری جوامع و خانواده در سطح وسیعی صورت گرفته است. خشونت خانگی به طور معمول در حریم خانواده رخ می دهد، اما زندگی زنان را در همه جا متاثر می کند. آمار خشونت، به طور کلی آمار بالایی دارد و فقط زنان نیستند که مورد خشونت های اجتماعی یا خانوادگی قرار می گیرند اما به طور خاص هر روزه زنان زیادی در دنیا به دست مردان کودک می خورند زخمی می شوند شکنجه می شوند توجه به تعالیم اسلام درباره جایگاه زن در خانواده نقش و همسر و مادری و دستورات اسلام درباره احترام به همسر و حسن معاشرت با از یک سو و آگاه سازی مردان از عقوبت ظالم و همسر و آموزش زنان برای مدیریت و تدبیر امور برای ایجاد آرامش در محیط خانواده و کنترل خشم و همسر از سوی دیگر می تواند میزان و خشونت علیه زنان را کاهش دهد. لذا این مقاله در صدد آن است؛ که با بررسی و ارائه راهکارهای علمی و عملی با پیشگیری رفتار مقابل و خشونت علیه زنان خانه دار از نظر اسلام و کلام ائمه معصومین (علیه السلام) و آگاهی دادن به خانواده های اسلامی که راهکارهای علمی عبارتند از: گسترش بهداشت روانی معنوی، آموزش های دینی اخلاقی سه شیوه های مقابله با استرس زندگی راهکارهای عملی عبارتند از: اصلاح نگرش نسبت به کتک زدن زن، اصلاح رفتار در مقابل برخورد با زن، اصلاح نگرش درباره مسئولیت های زن هدف این تحقیق این است که به بستر سازی فرهنگی

جهت اصلاح و تغییر ذهنیت اقشار مختلف مردم در حیطه و خشونت با ارائه راهکارهای تمایل آن به کاهش و خشونت علیه زنان خانه دار را افزایش دهد. در فرهنگ لغت تعاریف مترادفی از خشونت آمده است که همه یک معنا دارند مانند زمختی، عاری بودن از لطافت و ظرافت، تند و درشتی، رفتاری همراه با عصبانیت و اذیت و آزار جسمی یا روحی کسی، درشتی و زبری، ضد نرمی، سخترویی، خشم، غضب در متون تخصصی خشونت معادل واژه به کار می رود که به معنای زور، عنف، تعدی، شدت و سختی است. در فرهنگ آکسفورد این کلمه به معنا تجاوز، زیان، آسیب، شدت خشونت، تهدید، غضب، بی حرمتی کردن و اعمال زور آمده است.

خشونت نوعی رفتار با قصد آشکار یا رفتار با نیت پنهان، اما قابل درک برای آسیب فیزیکی به شخصی دیگر است. خشونت به معنای اشکال افراطی رفتار پر خاشگرانه است که موج آسیبهای مشخص به قربانی میشود. خشونت عمل فرد معین یعنی، جمعی از افراد یا گروهی خاص است که به جان، مال یا شرف دیگران تعرض و حمله میکند. خشونت در یک تعریف کلی هر نوع رفتار بدزبانی، عاطفی یا جسمی است که جنبه آگاهانه دارد و سبب آسیبهای جسمی، عاطفی و روانی در طرف مقابل میشود. (بستان و دهقان نژاد، 1396). یکی از انواع خشونت ها خشونت خانگی است. خشونت خانگی یا خانوادگی آن است که در رابطه خانوادگی بین طرفین دعوا باشد؛ و هر نوع بدرفتاری با همسر شامل خشونت روانی، ارعاب و ترساندن، تهدید، تحقیر، انتقاد شدید و تند و خشونت بدنی مانند سیلی زدن، هل دادن تا استفاده از اسلحه را شامل میشود. (نعیم، 1395 ص 23).

انواع خشونت خانگی علیه زنان و راهکارهای مقابله با آن

خشونت علیه زنان به انواع متعددی تقسیم می شود. بر اساس مطالعه ای که در دهه ۱۹۷۰ انجام شد، خشونت به عنوان مسئله اجتماعی مطرح، و به این گونه تعریف شد: خشونت علیه زنان به هر فعل خشونت آمیزی مبتنی بر جنسیت مونث اطلاق می شود. که منجر به آسیب دیدگی یا رنج روانی و جسمانی و جنسی آنان می شود با توجه به این تعریف از «خشونت» می توان آن را در انواع خشونت جنسی، کلامی، عاطفی، جسمی و ... دسته بندی کرد. ایلک کاراجان خشونت را در ۵ نوع احساسی، زبانی، اقتصادی، جنسی، فیزیکی یا بدنی تقسیم می کند.

1- خشونت جنسی

رفتار جنسی خشن زمانی با قصد و تهدید و سوء استفاده خشونت جنسی صورت جنسی صورت میگیرد باعث خشونت جنسی میشود. تجارت جنسی، زنا با محارم، آزار و اذیتهای جنسی، تجاوز به عنف و بدون رضایت، بی‌تردید «مزاحمت بدنی، قاجاق زنان و ... مصادیقی از خشونت جنسی هستند» (محبی 1380 ص 8) خشونت جنسی علیه زنان را می‌توان به عنوان یکی از انحرافات اجتماعی و از عوامل مهم اختلال در امنیت فرهنگی اجتماعی و نظم عمومی و اخلاقیات به شمار آورد. «علل و عوامل متعددی در بروز خشونت جنسی علیه زنان تاثیر گذار است. یکی از این عوامل بی‌میلی مرد به همسر خویش است به نحوی که بین نیازهای جنسی و طبیعی بی‌اعتنا است امام رضا (علیه السلام) در روایتی منقول از ایشان، هر گونه افراط و تفریط شوهر در روابط زناشویی با همسر خویش را نکوهش می‌کند و می‌فرماید: «همانگونه که در امور جنسی، زیاده روی ناروا است، کم گذاشتن و سستی بخرج دادن نیز ناشایست است؛ روا نیست مردم بیش از چهار ماه، آمیزش جنسی با همسر جوان خود را ترک کند حتی اگر مصیبت دیده باشد. (طبرسی، ۱۳۹۶: ص ۸۰).

2- خشونت جسمی (فیزیکی)

خشونت جسمی یا بدنی، به «نوعی اقدام فیزیکی برای آسیب رساندن ترساندن یا کنترل کردن همسر» تعریف شده است. می‌توان خشونت جسمی علیه زنان را شایع‌ترین نوع خشونت در جوامع و مخصوصاً در خانواده‌ها دانست، به طوری که شوهر ایرانی که اقدام به کتک زدن زنان شان می‌کنند، در خانواده پدری شاهد کتک زدن مادران از پدرانشان بودند. زن آزاری در طول نصب منتقل می‌شود و نسل حاضر و نسل بعد را تهدید می‌کند مسابقه زد و خورد در والدین شاهد خشونت والدین در خانواده مبدا بودن بیشتر از مسائل محیطی مسئله زن آزاری موثر است. خشونت جسمانی علیه زنان به شیوه‌های گوناگون مثل کتک‌خوردن، شکنجه، قتل و ... انجام می‌شود. این نوع خشونت به هرگونه رفتار غیراخلاقی میگویند که از ضربه زدن به بدن زن شروع میشود و گاهی تا مرحله تجاوز جنسی جسم زن را آزار میدهد. بهای خشونت جسمی عبارت است از: اعضای شکسته، پارگیها، زخمها، بریدگیها، کبودیها، جراحات داخلی، ضربه مغزی، آسیب ناخواسته اعضای بدن، سقط جنین غیر قانونی و مرگ زن در اثر آسیبهای جسمی یکی از ادعاهای مخالفان اسلام در بحث خشونت جسمی علیه زنان این است که آنها مدعی اند ریشه چنین و خشونت در قرآن کریم تاکید شده است آنجا که می‌فرماید:

« مردان سرپرست زنان اند، به دلیل آنکه خدا برخی از ایشان را به برخی برتری داده و [نیز] به دلیل آنکه از اموال شان خرج می‌کنند. پس زنان درستکار فرمان بردارند [و] به پاس آنچه که خدا [برای آنان] حفظ کرده اسرار شوهران خود را حفظ می‌کنند. و زنانی که از نافرمانی آنان بیم دارند [نخست] نشان دهید و بعد از در خوابگاه از ایشان دوری کنیم و [اگر تاثیر نکرد] آن را بزنید؛ پس اگر از شما اطاعت کردن [دیگر] به آنها هیچ راهی [برای سرزنش] مجبور به خدا والای بزرگ است. و اگر از جدایی میان آن دو [زن و شوهر] بیم دارید پس داوری از خانواده آن [شوهر] و داوری از خانواده آن [زن] تعیین کنید اگر سر سازگاری دارند خدا میان آن دو سازگاری خواهد کرد خواهد داد آری! خدا دانا و آگاه است. (نساء ۳۴-۳۵)^۱ ۲

3- خشونت روحی و روانی

رفتار خشونت آمیزی که شرافت، آبرو اعتماد به نفس زن را خدشه دار می‌کند، به نوعی خشونت روحی روانی^۱ برای زن محسوب می‌شود. داشتن امنیت و آرامش روحی و روانی برای یک زن یکی از مهمترین عوامل ایجاد آرامش در زندگی زناشویی است. مردانی که همواره در صدد تحقیر و سرزنش همسرشان هستند و شخصیت ایشان را در فضای خانه در برابر فرزندان و اقوام تحقیر می‌کنند، سبب می‌شود زنان از خشونت روانی آزرده خاطر شود و استرس و اضطراب همه وجودشان را فرا گیرد. در صورت تشدید چنین وضعی زن دچار افسردگی و انزوا خواهد شد تاثیرات سوء آن نه تنها بر او بلکه بر محیط خانه و فرزندان نیز حاکم می‌شود. اما آیا چنین زنی در زندگی خانوادگی اش، احترام متقابل و همراه با عشق و علاقه از طرف همسرش ببیند، علاوه بر ایجاد روابط پسندیده اخلاقی و روانی و ازدیاد عواطف قلبی، موجبات اطمینان زوجین به هم را پدید می‌آورد. اینجاست که زن به مردی غیر از شوی خویش نظر خواهد داشت و نه مردی به زن دیگر می‌اندیشد و امنیتی که از این رفتار متقابل به دست می‌آید. همه ابعاد زندگی زن و مرد را تحت پوشش قرار می‌دهد و هرگونه بدبینی و بی اعتمادی در روابط خانوادگی را محو میکند. بدین گونه پایه های نظام خانواده بر اساس حسن روابط و سلامت روحی روانی استوار خواهد شد.

الْجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ...-1

نقش پیشگیرانه زنان در خشونت خانگی

در بخش پیشگیری از خشونت خانگی به برخی از مسئولیت‌های زنان در این باره اشاره کردیم¹. مدارای زن و شوهر موافقت با مرد، عدم تکلف و تحویل نکردن اموری پیش از حد توان بر مرد، درباری در برابر غیرت ورزی مرد پذیرش سرپرستی مرد در خانواده، همکاری اداری و خانه برای حدود و مرزهای شرعی در رابطه با نامحرم آن از وظایف زنان در خانواده معرفی شد که نقش مهمی در پیشگیری از خشونت همسر دارد در این بخش به موارد دیگری از مسئولیت‌های زمین پردازیم که برطرف کردن زمینه‌های بروز خشونت مردان در خانواده می‌انجامد. تامین نیازهای جنسی شوهر در وضعیت‌های مختلف در حد امکان، نقش مهمی در تقویت روحیه و برقراری روابط مثبت عاطفی با وی دارد. براساس موتور اسلامی زنان باید بکوشند به بهترین شکل خود در خانه آرایش کنند و آمادگی مسدودی برای برقراری روابط عاطفی جنسی با شوهر داشته باشند. برخی از موارد بروز خشم و رفتار خشونت آمیز مردان در خانواده به علت ناکامی در نیازهای جنسی است. شاید به همین دلیل متون اسلامی به زنان توصیه می‌کنند در تامین نیازهای جنسی همسر، حتی در برخی موقعیت‌های دشوار بکوشند. برخورد ملایم و مناسب با مرد در خانه نقش مهمی در پیشگیری از خشم و خشونت او دارد بی تردید زندگی و خانوادگی با مشکلات و بحران‌های پرشماری روبرو است. از آنجا که زنان از نظر عاطفی توانایی‌های بالایی برای نفوذ در مردان دارند باید به گوشم با تعامل عاطفی مثل اول مرد را آرام سازند و در هنگام بروز اختلاف از تندی کلام و بالا بردن صدا و به کار بردن الفاظ نامناسب و توهین آمیز و تمسخر همسر خودداری کنند.

-یکی از سفارش‌های مهم اسلام به زنان، صبر و تحمل در برابر بدخلقی و رفتار نامناسب شوهر است اگر در مرحله انتخاب همسر، زن به بدخلقی مرد پی ببرد ازدواج با او نهی شده است. البته اگر بدخلقی مرد به حدی است که زندگی با او دشوار است توصیه به صبر و دائمی زندگی با او معقول نیست. ایجاد نظم و برنامه ریزی مناسب در خانه و زندگی خانوادگی موجب آرامش بیشتر افراد، به ویژه شوهر می‌شود و از بروز خشونت او پیشگیری می‌کند. در برابر بی نظمی و آشفتگی افزون بر ایجاد تنش در افراد زمینه را برای بروز حوادث پیش بینی نشده و بروز خشونت آماده می‌کنند. به همین سبب زنان می‌باید حتی المقدور فضای خانه را مرتب کرده برنامه‌های زندگی را بر اساس روش پذیرفته شده نظم دهد.

1- بحث پیشگیری از خشونت خانگی از دیدگاه اسلام-1

-درک مشکلات کاری و اقتصادی شوهر و وضعیت اجتماعی و از مهمترین عامل پیشگیری کننده از خشونت است. همانگونه که در بحث تبعیض و خشونت بیان شد بسیاری از خانواده ها در برابر چنین مشکلاتی دچار اختلاف و خشونت می شود متون اسلامی بر همدلی و کمک زن به همسر در امور دنیوی و اخروی تاکید کرده اند.

راهکارهای اسلام برای از بین بردن خشونت خانگی علیه زنان

اسلام و اولیا دین به روابط انسانی میان افراد بسیار اهمیت می دهند. عدالت و احسان در روابط همه افراد توصیه اساسی و مهم خداوند است. ظلم، آزار و تعدی نیز به شدت نهی شده است و بازخواست شدید دنیوی و اخروی درباره آن تأکید شده است. در میان نهادهای اجتماعی نهاد خانواده از دیدگاه اسلام بنای مقدس، بزرگ و مطلوبی نزد خداوند است. روابط اعضای خانواده موضوع سفارشهای اخلاقی بسیاری در متون اسلام است که توجه ویژه این دین را به آن نشان میدهد. تعبیرهای عدالت، احسان و معروف به عنوان معیارهای اساسی در روابط اعضای خانواده به ویژه زن و شوهر معرفی شده است. ظلم، تعدی، بدرفتاری و اجبار در این روابط نهی شده است.

ایجاد و گسترش بهداشت روانی و معنوی

بخشی از رفتارهای خشونتآمیز ریشههای روانی دارد و بهدلیل استرس، خشم و هیجانات روحی در افراد ظاهر میشود، پس سلامت روانی افراد باید تأمین شود. آرامش روحی و جسم و جان با وسایل مادی بهدست نمیآید. درمان ناراحتیهای روحی انسان و آرامش روان تنها با داشتن یک نیروی نهانی و اعتقاد به یک مبدأ حقیقی صورت میپذیرد و به این شکل میتواند بر مشکلات زندگی غلبه کند و تشویش، نگرانی و اضطرابها را از خود دور کند.

آموزش اخلاقی دینی

یکی از عوامل بروز خشونت در افراد عدم پایبندی به تعهدات اخلاقی و دینی است. ایمان به خدا و مذهب میتواند عامل مهارکننده خوبی برای رفتارهای خشن باشد. آموزههای اعتقادی اسلام مانند ایمان به خدا، پیروی از پیامبر(ص) و اولیای دین(ع) و باور به زندگی پس از مرگ نقش مهمی در برقراری روابط مطلوب و رضایتبخش در خانواده دارد. هرچه اعتقادات دینی فرد استحکام و عمق بیشتری یابد قدرت مهار او بر

رفتارهای نابهنجار مانند خشونت بیشتر میشود. پایبندی به باورهای دینی زندگی آرامتر و کم تنش‌تری را برای افراد به دنبال دارد.

آموزش اصول روابط مناسب در خانواده

بروز اختلال و خشونت در خانواده در بسیاری از موارد پیامد ناآگاهی از شیوه برقراری روابط مطلوب بین زن و شوهر و کوتاهی در تأمین نیازها و انتظارات طرف مقابل است. برای پیشگیری از این امور آموزش زن و شوهر در مراحل پیش از ازدواج، دوره نامزدی و اوایل ازدواج و حتی گاه سالها پس از ازدواج بسیار مؤثر است.

نتیجه گیری

امروزه پدیده خشونت در کشورهای جهان به ویژه در کشورهای داعیه دار مبارزه با خشونت علیه زنان مشکلی دامن گیر است. براساس آمارهای موجود کشورهای غربی مانند آمریکا، انگلیس و سوئد رتبه های بالای خشونت علیه زنان را دارند. خشونت خانگی در کشورهای مسلمان به دلیل فرامین اسلامی شیوع کمتری دارد. تقید به باورهای دینی می تواند مانع خشونت مردان علیه زنان شود. پرخاشگری و خشونت زمانی بروز می کنند که عوامل کنترل کننده خشم در انسان ضعیف شود و یا وجود نداشته باشد. از یافته های پژوهش حاضر می توان نتیجه گرفت که اگر آموزشهای دینی در بعد اعتقادی بتواند به گونه مؤثری در باورهای افراد نهادینه شود و سپس با واسطه هایی مانند فرایند دینی و شرکت در مناسبات دینی و اجتماعی تقویت شود، می تواند موجب تحکیم پیوندهای اجتماعی و در ضرورت رعایت هنجارها و قوانین اجتماعی شود و مانند عاملی باعث کسب تجربه های معنوی در زندگی و تقویت دینداری افراد میشود. این وضعیت می تواند باعث تقویت احساس همبستگی اجتماعی افراد و پرهیز آنها از پرخاشگری و رفتارهای خشونت آمیز شود. یافته های این تحقیق گویای آن بود که در گفتمان اسلام راهکارهای گوناگون در راستای مقابله با خشونت افراطی گری علیه زنان بیان شده است که عمل بدان ها موجب تقویت جایگاه زن در جامعه و خانواده و حفظ کرامت او خواهد شد. توجه به نیازها و احساسات زن در مسائل جنسی، حفظ کرامت زن و احترام به جایگاه او در خانواده پرداخته و مهریه و حقوق مالی زن از طرف مرد، جریحه دار نکردن عواطف زن و خودداری از خشونت زبانی و کلامی در برابر او و... از جمله اموری است که اسلام در روایت های مختلف بر آن تاکید داشته‌اند. ایجاد امنیت روانی و روحی برای زن در فضای خانواده، بدون تردید به ترتیب

صحيح و درست فرزندان خواهد انجاميد. زني كه در فضاي سالم و به دور از خشونت زندگي كرده و امينت و آرامش روحي و رواني را در اعماق وجودش احساس كند، مي تواند منشاء خير و بركت براي فضاي خانه، فرزندان و حتي جامعه باشد.

منابع

- قرآن کریم. (1922). مترجم: فولادوند، محمد مهدی. قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم
- قرآن کریم (1396). ترجمه: بهاءالدین خرمشاهی، تهران: دوستان، چاپ هشتم
- رزاقی، نغمه، پرویزی، سرور، رضانی، منیره و طباطبایی‌نژاد، سیدمحمد (1929). پیامدهای خشونت علیه
بستان، حسین و دهقان‌نژاد، رضا (1396). نگاهی مجدد به خشونت علیه زنان از منظر قرآن. نشریه معارف
- انوری، حسن (1382). فرهنگ فشرده سخن. تهران: انتشارات سخن
- اعظم آزاده، منصوره، «خشونت علیه زنان در تهران پژوهش زنان، بهار و تابستان 85 شماره 14
- استانداری مازندارن، بررسی خشونت علیه زنان در خانواده، 1379
- احمدی ابهری، علی، «نقش ایمان و اعتقاد مذهبی ...» اندیشه و رفتار، ضمیمه شماره 9 ، 10
- زنان در خانواده: یک مطالعه کیفی. نشریه مجله زنهن، مهمهیی و نهزایی ایران، شماره 11 (11)، 11-91.